

14. Джерело: Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В. Ворони, д.соц.н. М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2013. – С.486.
15. Солодько П. Георгій Касьянов: "Держава розколота на бюрократів і населення". [Електронний ресурс].– Режим доступу: // <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/08/24/135086/>
16. Паніна Н. Демократизація в Україні та помаранчева революція в дзеркалі громадської думки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/demokratizatsiya_v_ukrayini_ta_pomarancheva_revoljutsiya_u_dzerkali_gromadskoyi_dumki.html
17. Див. напр: Fukuyama F. The Strange Absence of the State in Political Science. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://blogs.The-American-Interest.com/Fukuyama/2012/10/02/The-Strange-Absence-of-the-State-in-Political-Science/>; Стрельцов В. Ю. Використання індикаторів якості врядування для країн, що розвиваються. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.](#)
18. Worldwide Governance Indicators. Ukraine. [Електронний ресурс].– Режим доступу: // [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.](#)
19. Worldwide Governance Indicators. Poland. [Електронний ресурс].– Режим доступу: // [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.](#)
20. Рябкова Д., Терехова Н. Польский мастер-класс для Азарова. [Електронний ресурс].– Режим доступу: // http://dialogs.org.ua/issue_full.php?m_id=18054
21. Джерело: Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В. Ворони, д.соц.н. М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2013. – С.480-482.

Надійшла до редакції 16.04.2014 р.

ББК ТЗ(4УКР)0-536+С52,336.354

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ ТА СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Ю.О. Коваль

АНОТАЦІЯ

У статті досліджена специфіка формування національної моделі місцевого самоврядування в Україні крізь призму історії та сучасності. Визначено головні орієнтири трансформації національної моделі місцевого самоврядування в контексті історичного розвитку української державності. Узагальнено науково-практичний досвід дослідження місцевого самоврядування в Україні. Зроблено висновок, що національна модель місцевого самоврядування в Україні ще перебуває у стані свого формування і цей процес відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх загроз української державності.

Ключові слова: деконцентрація влади, децентралізація, місцева громада, місцеве самоврядування, самоврядність.

Однією з найбільш фундаментальних проблем політичної науки українського сьогодення є проблема аналізу місцевого самоврядування та його інституцій як політичних феноменів. Сутність проблеми полягає в тому, що цей громадянський

інститут, перебуваючи у політичній системі держави, виконує функції управління територіальними процесами, що охоплюють питання політичної, економічної, соціальної, фінансової та правової сфери та є сферою компетенції держави. Разом із тим, сучасний тренд демократії вимагає від центральних урядів проведення децентралізації влади й залучення до процесів державного управління безпосередньо громадянського суспільства. Отже, місцеве самоврядування надзвичайно складний і багатовимірний соціальний, політичний та правовий інститут, легалізація якого закріплюється конституційним правом, а формалізації – громадянською участю. Саме в такому аспекті відбувається його інституціональне оформлення, розвиток і становлення. Але, названі процеси формують принципи системності у становленні та розвитку місцевого самоврядування [1]. Найчастіше під системністю у формуванні місцевого самоврядування розуміють її інституціональне оформлення у певну національну модель, яка за певний проміжок часу сформувалася й адаптувалася до специфіки політичної системи країни [2]. Водночас, системних та комплексних досліджень, які б аналізували специфіку та характер створення національної моделі місцевого самоврядування в Україні, поки що бракує. Саме вирішенню цієї проблеми й присвячено наше дослідження.

Метою нашого дослідження є комплексний політичний аналіз самоврядних політичних процесів в історичному розвитку України, які призвели до утворення національної моделі місцевого самоврядування. Задля вирішення поставленої мети, нам необхідно вирішити низку дослідницьких задач: 1) дослідити становлення та розвиток національної моделі місцевого самоврядування в Україні крізь призму політичної історії нашої країни; 2) на прикладі України пояснити сенс категорії «національна модель» місцевого самоврядування; 3) шляхом багатоаспектного кластерного наукового аналізу виявити ключові елементи національної моделі місцевого самоврядування й дослідити їхню специфіку.

Наукові дослідження з проблематики місцевого самоврядування присвячені переважно юридичним аспектам його діяльності, де на перший план виходить його правова природа, юридичний статус, формат взаємовідносин з центральною владою, місце та роль територіальної громади у здійсненні самоврядних політичних процесів, дослідження конституційного та реального положення місцевого самоврядування в політичній системі України тощо. Саме в таких аспектах досліджують функціонування місцевого самоврядування відомі вітчизняні фахівці М. Баймуратов [3], Ю. Бальцій [4], О. Батанов [5], С. Лихачов [6], А. Павко [7], О. Прієшкіна [8], О. Скрипнюк [9] та інші. Існування місцевого самоврядування в колі політичних проблем та відносин дослідниками з юридичних наук згадується, але предметно не досліджується [10]. Крім того, поширена практика міждисциплінарних досліджень місцевого самоврядування, де воно виступає як модель або інститут громадянського суспільства, що дозволяє говорити про подвійну природу місцевого самоврядування – з одного боку, воно виступає суто правовим феноменом, а, іншого, складність громадянсько-політичних відносин у суспільстві формують так звану модель [11]. Саме на таких позиціях стоять вітчизняні дослідники міждисциплінарного наукового підходу В. Борденюк [12], М. Корнієнко [13], В. Малиновський [14], В. Сенчук [15], Є. Сергієнко [16], О. Хуснутдінов [17] та ін.. Комплексного підходу до з'ясування фундаментальних причинно-наслідкових зв'язків появи в Україні наявної моделі самоврядування поки що не вироблено. Отже, пропонуване дослідження є лише спробою відповісти на вказане запитання.

Поєднання представлених підходів джерельної бази дослідження дозволило нам сформулювати авторську методологію дослідження, яка полягає в комплексному з'єднанні аксіологічного підходу дослідження місцевого самоврядування

М. Баймуратова, де місцеве самоврядування становить набір кластерів: декларативного стану, конституційного оформлення, законодавчої бази врегулювання взаємовідносин між «центром» та «регіонами», структури місцевої влади (територіальна громада, представники громадянського суспільства, місцеві урядовці) й процесуального оформлення місцевої влади (тобто, як діє вся модель загалом) [18]. Іншими підходами є історична модель О. Хуснутдінова, де місцеве самоврядування виступає набором історичних процесів у кожній сфері життя суспільства, і на перший план виходять процеси формату взаємовідносин «центру» з «регіонами» конкретної історичної епохи [19]. У представленому дослідженні використовувався системний підхід М. Корнієнка, де місцеве самоврядування становить складну систему владної ієрархії з набором функціональних кластерів (організація влади, економіка, політика, право, фінанси, торгівля тощо) [20]. Результатом такого підходу є дослідження системи місцевого самоврядування в історичному розвитку місцевого самоврядування, оформленої у п'ять взаємозалежних національних моделей з виділенням їхньої специфіки за позицій міждисциплінарного підходу (дослідження кластерів економіки, політики, організації влади на містах, соціальних процесів на містах тощо). При цьому зауважимо, що нами вже здійснювався аналіз історичних етапів формування місцевого самоврядування і тому у представленому дослідженні мова піде виключно про специфіку кожного з них.

Розвиток місцевого самоврядування в Україні пройшов шість ключових етапів розвитку, які становлять окремі національні моделі, а саме:

1. Доколоніальна модель місцевого самоврядування (часи Київської Русі).
2. Колоніальна модель місцевого самоврядування, де національна українська модель місцевого самоврядування була частиною регіональних відносин «центр-регіони» держав-метрополій, до складу яких входили території сучасної України, а саме моделі Австро-Угорщини, Речі Посполитої та Російської імперії.
3. Реакційно-національна модель першої української державності як результат взаємодії Гетьманату і Директорії (1917 – 1918 рр.).
4. Радянська модель (1920 – 1991 рр.) стала системою вертикальної ієрархії підпорядкованості спеціально-створеним органам місцевої влади – Радами.
5. Модель перебудови та раннього українського націоналізму (1985 – 1991 рр.).
6. Сучасна українська модель місцевого самоврядування (з 1991 р.) [21].

Розглянемо їх більш детально з урахуванням мети та специфіки дослідження, яке, на відміну від минулого, зосереджує увагу на механізмах оформлення національної моделі місцевого самоврядування. Але, перед цим вважаємо за потрібне пояснити, а саме – що становить національна модель місцевого самоврядування. На думку українського дослідника В. Кампо, модель місцевого самоврядування взагалі не категорія, а ситуативне явище, що дозволяє пояснити та дослідити природу самоврядних політичних процесів у певних хронологічних рамках [22]. Інший вітчизняний дослідник Ю. Делія пропонує багато в чому інше уявлення про модель місцевого самоврядування, де воно виступає організаційною основою місцевої влади з урахуванням національної специфіки – історії, характеру соціокультурних й економічних зв'язків між регіонами; тобто враховуються ті чинники, які призвели до функціонування в державі наявної системи місцевого самоврядування [23]. Отже, з наведеного виходить, що модель місцевого самоврядування - це аналіз структурних рівнів самоврядних процесів, які призвели до появи національної специфіки в діяльності місцевої влади в певний історичний час. Саме за такою логікою нами буде досліджуватися національна модель місцевого самоврядування в Україні.

Історично першою національною моделлю місцевого самоврядування в Україні була модель Київської Русі. На думку О. Хуснутдінова, модель Київської Русі започаткувала появу в нашій державі так звану вертикальну ієрархію стосунків між центральною владою в особі князя й бояр (віче) та місцевою радою (вервь) [24]. Специфікою центральної влади, яку представляли бояри (віче), була їхня компетенція у сфері адміністративних питань, передусім, захист територій і перерозподіл податків. Верві, у свою чергу, були колегіальними органами місцевої влади, які за народної участі вирішували місцеві питання, проте їхній спектр був дуже вузьким [25]. Віче і вервь мали можливість скликати «Велике віче», яке й вирішувало такі стратегічні питання, як розмір податків, перерозподіл людських і земельних ресурсів тощо [26]. Отже, на наш погляд, вказана модель заклала фундаментальні основи жорсткої вертикальної ієрархії на містах, де центральній владі в особі князя надавався безмежний спектр повноважень і ресурсів влади у вигляді виконання ним функцій судочинства, збору фінансових ресурсів тощо. Водночас народні ради лише реалізовували готове рішення та єдине, що їм дозволялось – вносити деякі пояснення. Отже, представлена модель заклала основи вертикальних стосунків між владою та містами. Незважаючи на наявність реалізації у деяких містах України Магдебурзького права, повної автономії міста так й не отримали.

Історично друга, колоніальна модель, бере свій початок з появи Української козацької держави приблизно у XVII – XVIII століттях, де активно відбуваються процеси відходу від централізованої системи влади до так званого народного. Мова йде про те, що українські землі в ці історичні часи намагалися побудувати відразу дві системи – адміністративно-територіальні об'єднання вільних громадян та військово-оборонні інститути адміністративної влади [27]. Тому, незважаючи на декларування реалізації громадянських ініціатив, остаточне рішення щодо їхньої реалізації приймала система військової ієрархії, де на перший план виходили питання безпеки кордонів української держави, ніж будівництво дієздатної системи місцевої влади. На практиці колегіальне рішення громадян щодо збору податків або встановлення «земельних норм» могло бути заблоковане вищою військовою ієрархією [28]. На наш погляд, це жодним чином не відповідало захисту та реалізації інтересів громадян на містах, аргументація до збереження національних кордонів при ігноруванні звичайних інтересів громадян трансформувало таку модель на неефективну й таку, що не реагує на виклики реальності. Саме падіння авторитету влади призвело до того, що українські землі було захоплено, й вони ввійшли до складу трьох держав – Російської імперії, Речі Посполитої та Австро-Угорщини. Історично, політично, культурно, ментально, економічно, юридично українська національна модель не розвивалася, а була продовженням центральної влади на містах зазначених метрополій. Тому, на нашу думку, у цьому випадку, мову варто вести про одночасний розвиток трьох моделей місцевого самоврядування, які характеризуються ознаками класичної унітарної моделі (землі, що ввійшли до Речі Посполитої), європейської-федеративної моделі (землі, що ввійшли до Австро-Угорщини) та централізована з рівнями вертикальної ієрархії (Російська імперія). Розглянемо ці моделі більш детально, але при цьому зауважимо, що в цей період формування суто національної української моделі місцевого самоврядування не відбувається.

Централізована з рівнями вертикальної ієрархії модель місцевого самоврядування була поширена в Російській імперії на межі XVI-XVII ст., де на перший план виходила система адміністративно-територіальних зв'язків між центром і регіонами. На містах створювались такі об'єднання, як міські думи, що формувалися безпосередньо мешканцями певної території, але, рішення цього народного інституту влади носили рекомендаційний характер. Остаточне рішення й підзвітність місцевої влади завжди залежали від позиції губернатора як представника царської влади [29]. На наш погляд, і

це підкріплюється різними історичними, політичними та юридичними рішеннями, система місцевого самоврядування в Російській імперії мала й стосувалася, перш за все, адміністративних питань у вигляді формування виконавчого органу влади (міського голови), але повноваження і компетенцію йому надав безпосередньо губернатор [30]. Тобто, порядок денний у вигляді економічних, фінансових та інших аспектів децентралізації в містах Російської імперії майже не існував.

Системи децентралізації влади, яка розвивалася на українських землях у складі Речі Посполитої та Австро-Угорщини, між собою багато в чому схожі й стосуються, перш за все, реалізації Магдебурзького права, де українські міста мали реальне право самостійно формувати місцеву владу і вирішувати економічні питання (наприклад, вільно встановлювати податки, вести торгівлю, самостійно вирішувати будь-які непорозуміння без залучення центральної влади) [31]. Специфікою цієї моделі було право міст утворювати так звані магістрати (місцеві органи влади), які самостійно затверджували бюджет, встановлювали рівень податків, виконували функції охорони правопорядку тощо. Разом створені власні міські магістрати реально виконували покладені на них функції місцевого самоврядування [32]. Але, українські міста розумілися центральною владою Речі Посполитої та Австро-Угорщини як специфічні території, де їхня самостійність багато в чому обмежувалась, й стосувалося це, передусім, фінансових питань – українські землі вносили до центрального бюджету своїх метрополій більше, ніж могли з нього взяти [33]. Принциповою відмінністю моделей місцевого самоврядування в Речі Посполитої та Австро-Угорщини було те, що польська влада на українських землях формувала органи влади з центру (тобто, кожна земля мала свого керівника в особі шляхтича); Австро-Угорщина, навпаки – дозволяла на українських землях самостійно формувати владу на містах й навіть дозволяла місцевій владі мати свого представника в законодавчій владі [34]

Отже, можна зробити висновок, що формування національної моделі місцевого самоврядування на цьому етапі зазнало більш ніж 300 річної паузи й майже не розвивалося. Утім, значна кількість українських міст (Львів, Київ та ін.) отримали досвід реалізації основ Магдебурзького права, яке дозволяло містам дійсно бути самостійними в питаннях самоорганізації та самоуправління.

Реакційно-національна модель (1917 – 1918 рр.) виникла як реакція на революційні процеси в Російській імперії й подальше послаблення царської влади. Названий період цікавий тим, що він ознаменував появу концепції національної моделі місцевого самоврядування, яка мала стати основою нової української держави. На практиці реалізувати навіть частину декларованих позицій через значні розбіжності в поглядах політичної еліти не вдалося [35]. Наприклад, Конституція УНР (ст. 5) декларувала засади реалізації принципу децентралізації, що надавало населенню право самостійно обирати колегіальні органи влади, які мали компетенцію займатися не тільки бюджетними, політичними й економічними питаннями, а також встановлювати нормативи щодо користування природними ресурсами певного регіону УНР [36]. Фактично місцеве самоврядування стало заручником внутрішньополітичної боротьби політичних еліт за владу й перерозподіл владних ресурсів, що не дозволяло місцевому самоврядуванню виконувати свої базові функції, зокрема, щодо захисту внутрішніх кордонів, що у 1920 році призвело до занепаду української держави та входження її земель до складу Радянського Союзу [37]. Отже, незважаючи на зрілість української влади в поглядах на місцеве самоврядування й орієнтацію на його посилення, зміцнення української держави не відбулося через відсутність зрозумілих орієнтирів її розвитку. Назване призвело до руйнації реакційно-національної моделі місцевого самоврядування, яка хоча й залишалась децентралізованою, але реальних ресурсів щодо впровадження цього принципу не мала.

Четверта, радянська модель місцевого самоврядування в Україні становила вкрай складне явище, що мало багато протиріч в реальній практиці своєї реалізації. Більшовикам вдалося реалізувати декларований ними принцип народовладдя у вигляді Рад робітників, солдатів і селян, які й займалися прямим управлінням на містах. Проте, ця влада торкалася переважно майнових питань і проблеми їхнього перерозподілу на користь нової комуністичної влади. Виникла цікава дилема, з одного боку, більшовики декларували повне народовладдя, де на містах саме народ вирішував проблеми розвитку свого міста, але власність й економічні ресурси належали державі а їхнє користування мало узгоджуватися безпосередньо з центром. Реального управління та народовладдя, на думку російського дослідника з питань місцевого самоврядування О. Салова, не відбувалося з причини централізації економічних і фінансових ресурсів [38]. Згодом більшовики взагалі перестали вважати місцеве самоврядування чимось важливим й корисним для суспільства, і в чисельних нормативно-правових актах розпустили місцеві влади, а землі та майно націоналізували [39]. Пізніше, радянська модель місцевого самоврядування трансформувалася в складну вертикальноорієнтовану систему рад, де місцеве самоврядування становило механізм реалізації державних інтересів на містах [40]. На практиці виходило, що саме держава брала на себе відповідальність вирішення місцевих проблем й направляла на це кошти з державного бюджету, але населення фактично було з цього процесу майже виключено, що перероблювало місцеве самоврядування на неефективну бюрократичну систему, яка не відповідала інтересам громади. На цьому етапі, який хронологічно сягає 1920 р. й триває до 1985 р., на наш погляд, національна модель місцевого самоврядування в Україні відсутня як поняття і явище, замість цього, місцеве самоврядування становило адміністративний рівень державної влади, де населення безпосередньо позбавлено ресурсів для вирішення власних питань.

Вирішити цю проблему мав курс перебудови М. Горбачова у 1985 році, який ознаменував появу моделі перебудови, або формування національної моделі місцевого самоврядування, де Ради народних депутатів, що виконували функцію народного представництва мали дещо обмежену роль управління матеріально-технічною базою певних міст й регіонів, але, адміністративно-командний характер державної влади зберігався [41]. Це означало, що остаточне слово й упровадження певного рішення на містах залишалося за державою, але, водночас, держава ніби відкривала для громадян двері щодо вирішення їхніх проблем [42]. Тобто, реальної економічної бази та правого статусу громадян у здійсненні влади запроваджено так й не було, чисельні експерименти, відсутність орієнтирів розвитку держави, небажання впроваджувати принципи децентралізації влади, на наш погляд й призвели до масштабних прорахунків у розвитку Радянського Союзу. Названа невизначеність й розпад централізованої системи й зараз залишаються невирішеними. Отже, модель місцевого самоврядування в часи перебудови довела бажання держави активно залучувати громадян у здійсненні народовладдя, але ці намагання носили ситуативний характер без надання відповідних ресурсів та компетенції зі сторони держави.

Розпад радянської системи місцевого самоврядування й проголошення незалежності України у 1991 році мали ознаменувати у собі початок формування нової національної моделі місцевого самоврядування, яка могла б стати запорукою ефективної трансформації політичної системи нашої держави до кращих зразків європейських практик. Але, незважаючи на підписання Європейської Хартії місцевого самоврядування, прийняття Закону України «Про місцеве самоврядування», декларування Конституцією України реальної гарантії розвитку місцевого самоврядування – названі процеси залишаються поки що нереалізованими [43]. З одного боку, громадяни України мають право брати активну участь у вирішенні власних

проблем на містах, з центрального бюджету на це надаються відповідні трансферти. А, з іншого - існування місцевого самоврядування тільки на містах без права вільно вирішувати податкові й бюджетні питання, перерозподіл бюджетних коштів на користь лояльних до влади регіонів призвели до появи в Україні гібридної моделі місцевого самоврядування. Сенс цієї моделі полягає в тому, що на процесуальному рівні (понятійний апарат, декларування гарантій децентралізації тощо) місцеве самоврядування в Україні орієнтоване на реалізацію європейського принципу деконцентрації влади від центру до регіонів. Відсутність реформування інституційної природи місцевого самоврядування призвело до того, що в Україні зберігаються централізовані державні інститути радянської системи (облдержадміністрації), які виконують адміністративно-командні функції [44]. Назване, жодним чином не сприяє ефективності місцевого самоврядування в Україні, що породжує значні політичні конфлікти й суспільні вимоги децентралізації влади. Отже, сучасна модель місцевого самоврядування в Україні є гібридною системою організації влади на містах, де громадяни мають реальну можливість вирішувати власні питання, але через значну бюрократизацію місцевого самоврядування й відсутність бюджетних ресурсів участь громадян носить лише декларативний характер.

Проблема вивчення національної моделі місцевого самоврядування також вимагає від науковця формування нової методології дослідження, яка б урахувала специфіку кожного історичного етапу: розробка критеріїв ефективності кожної з моделей, детермінант порівняльного аналізу, специфіки політико-правового статусу й юридичного оформлення місцевого самоврядування тощо. Саме формуванню такого методологічного підходу й будуть присвячені наші наступні дослідження.

Отже, підсумовуючи результати дослідження, можна зробити такі висновки. По-перше, місцеве самоврядування в Україні сформувалося набагато раніше ніж державна влада, що є природньо. Місцеве самоврядування в нашій державі ще з давніх часів формувалося вертикально з деякими елементами децентралізації (специфіка реалізації Магдебурзького права в Україні). По-друге, формування національної моделі місцевого самоврядування зазнало більш ніж 300-річної перерви через входження частини українських земель до складу Російської імперії, Речі Посполитої та Австро-Угорщини. У підсумку українські землі мають неоднорідний досвід формування національної моделі, де з одного боку, територія нашої держави розвивала класичну європейську децентралізацію, а, з іншого – досвід побудування жорсткої вертикальної системи між «центром» та «регіонами». По-третє, радянська система місцевого самоврядування, яка де-факто була відсутня, побудувала такий принцип, як адміністративне управління, де вся сукупність рішень узгоджується та реалізується по-системі вертикальних зв'язків. Ця система на інституційному рівні зберігається й зараз, що не дозволяє трансформувати місцеве самоврядування в українську національну децентралізовану модель.

РЕЗЮМЕ

В исследовании анализируются процессы становления украинской модели местного самоуправления в контексте его исторического развития. Предпринимается попытка на основе комплексного исторического и политологического анализа осуществить попытку создания периодизации становления основных моделей местного самоуправления в Украине. Высказывается мнение, что местное самоуправление Украины в своем развитии прошло 6 этапов такого развития: модель Киевской Руси, колониальная модель, националистическая модель, советская модель, модель эпохи перестройки и современная гибридная модель. Доказано, что становление национальной модели самоуправленческих процессов в Украине прямо связано с

политической конъектурой в конкретной исторической эпохе. В ходе анализа выявлено, что история становления национальной модели местного самоуправления Украины во многом представляла собой развитие уже существующих моделей других государств. Систематизированы исследования местного самоуправления как политического института и модели негосударственного управления политическими процессами. Предлагаются критерии для выделения периодов становления местного самоуправления в Украине, достоверность которых доказывается правовыми, историческими и политическими исследованиями. Получили дальнейшее развитие теоретические подходы формирования национальной модели местного самоуправления (по М. Баймуратову, О. Хуснутдинову и др.). Сделан вывод, что специфика развития национальной модели местного самоуправления зависит не столько от социально-экономического развития Украины, сколько от политических интересов и условий во внутренней и внешней политике нашего государства.

Ключевые слова: деконцентрация власти, децентрализация, местная громада, местное самоуправление, самоуправление территорий.

SUMMARY

In the research there is analysis of processes concerning Ukrainian pattern formation in the sphere of local government in the context of its historical development. There is an attempt, based on complex historical and political science analysis, aimed at creating periodization in formation of the main local government patterns in Ukraine. There is an opinion stating that Ukrainian local government has passed 6 stages in its development, and namely pattern of Kievan Rus, colonial pattern, nationalist pattern, Soviet pattern, pattern of Perestroika and modern hybrid pattern. It has been proved, that national pattern formation regarding self-governmental processes in Ukraine directly connected with political conjecture in the definite historical epoch. In the course of analysis it has been discovered, that history of forming national local government pattern of Ukraine substantially represented development of existing patterns of other states. Researches of local government are systematized as a political institution and a pattern of non-state management by political processes. There are criteria which are formed to distinguish the periods of local government forming in Ukraine, authenticity of which is proved by legal, historical and political research. Further development has been achieved in theoretical approach of national local government pattern formation (by M. Baymuratov, O. Khusnutdinov and others). It has been concluded, that specific character of national pattern development concerning local government depends not really on social and economic development of Ukraine, but significantly it depends on political advantages and conditions in domestic and foreign policy of our state.

Keywords: deconcentration of state, decentralization, local Gromada, local government, self-government of territories.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ:

1. Баймуратов М.О. Місцеве самоврядування в Україні: аксіологічні підходи до формування національної моделі // Південноукраїнський часопис. – 2012. - № 1. – С. 4.
2. Там само. – С. 7.
3. Там само. – С. 4.
4. Бальцій Ю. Проблемні питання визначення системи місцевого самоврядування // Юридичний вісник. – 2010. - № 3. – С. 22.
5. Батанов О. Муніципальна влада у системі сучасного муніципалізму: концептуальні проблеми теорії // Юридичний вісник. – 2010. - № 3. – С. 16.

6. Лихачов С.В. Щодо класифікації форм діяльності органів місцевого самоврядування // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2011. - № 1 (44). – С. 58.
7. Павко А. Місцеве самоврядування в структурі політичних систем: вітчизняний і зарубіжний досвід // Віче. – 2008. - № 12. – С. 22.
8. Приешкина О. Местное самоуправление как важный элемент институционализации конституционного строя Украины // Юридичний вісник. – 2011. - № 4. – С. 45.
9. Скрипнюк О. Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства: сучасний стан та перспективи розвитку // Вісник національної академії прокуратури України. – 2009. - № 4. – С. 38.
10. Корнієнко М. Місцеве самоврядування: системний аналіз // Право України. – 2013. - № 3-4. – С. 352.
11. Хуснутдінов О. Місцеве самоврядування: історія та сучасність // Зовнішні справи. - 2010. - № 3/4. – С. 12-13.
12. Борденюк В. Децентралізація державної влади і місцеве самоврядування: поняття, суть та форми (види) // Право України. – 2005. - № 1. – С. 21.
13. Корнієнко М. Місцеве самоврядування: системний аналіз // Право України. – 2013. - № 3-4. – С. 353.
14. Малиновський В. Регіональне самоврядування в Україні: підходи до запровадження // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. – 2010. - № 4. – С. 157.
15. Сенчук В. Місцеве самоврядування і демократична держава: діалектика взаємозв'язку і взаємної детермінації // Юридична Україна. – 2009. – № 6. – С. 17-18.
16. Сергієнко Є. Місцеве самоврядування як чинник стабілізації суспільства // Управління сучасним містом. – 2009. - № 1-4/1-12 (33-36). – С. 161-162.
17. Хуснутдінов О. Місцеве самоврядування: історія та сучасність // Зовнішні справи. - 2010. - № 3/4. – С. 14.
18. Баймуратов М.О. Місцеве самоврядування в Україні: аксіологічні підходи до формування національної моделі // Південноукраїнський часопис. – 2012. - № 1. – С. 5-6.
19. Хуснутдінов О. Місцеве самоврядування: історія та сучасність // Зовнішні справи. - 2010. - № 3/4. – С. 12.
20. Корнієнко М. Місцеве самоврядування: системний аналіз // Право України. – 2013. - № 3-4. – С. 348-349.
21. Примуш М.В., Коваль Ю.О. Трансформація місцевого самоврядування в Україні у контексті зарубіжного досвіду: Монографія. – Д.: «Юго-Восток», 2014. – С. 77-78.
22. Кампо В.М. Політичні моделі розвитку місцевого самоврядування в Україні: історія, проблеми, перспективи // Правова держава. – 2003. – Вип. 14. – С. 567.
23. Делія Ю. Місцеве самоврядування як суб'єкт конституційних правовідносин // Право України. – 1999. – № 11. – С. 27.
24. Хуснутдінов О. Місцеве самоврядування: історія та сучасність // Зовнішні справи. - 2010. - № 5/6. – С. 20.
25. Там само. – С. 21.
26. Там само. – С. 22.
27. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування. – Львів: Літопис, 2002. – С. 97.
28. Салов О.А. Местное самоуправление: историческая практика и современность / О.А. Салов, Г.И. Королева-Конопляная. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2003. – С. 21.
29. Там само. – С. 45.

30. Коваленко А. А. Теорія і практика місцевого самоврядування в Україні. - К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ, 2002. – С. 15-16.
31. Там само. – С. 16.
32. Хуснутдінов О. Місцеве самоврядування: історія та сучасність / Олег Хуснутдінов // Зовнішні справи. - 2010. № 5/6. – С. 33.
33. Там само. – С. 33-34.
34. Делія Ю. Місцеве самоврядування як суб'єкт конституційних правовідносин // Право України. – 1999. –№ 11. – С. 27.
35. Примуш М.В., Коваль Ю.О. Трансформація місцевого самоврядування в Україні у контексті зарубіжного досвіду: Монографія. – Д.: «Юго-Восток», 2014. – С. 68-69.
36. Салов О.А. Местное самоуправление: историческая практика и современность / О.А. Салов, Г.И. Королева-Коноплянная. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2003. – С. 33.
37. Там само. – С. 33-34.
38. Там само. – С. 38.
39. Там само. – С. 39.
40. Делія Ю. Місцеве самоврядування як суб'єкт конституційних правовідносин // Право України. – 1999. –№ 11. – С. 28.
41. Беззубко Л.В., Скопец О.В. Громада і органи місцевого самоврядування: Монографія. – Донецьк: Норд-компьютер, 2007. – С. 30-32.
42. Грицяк І. А. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація / І. А. Грицяк. - К. : Вид-во УАДУ, 1997. – С. 66.
43. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
44. Коваленко А. А. Теорія і практика місцевого самоврядування в Україні. - К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ, 2002. – С. 18-19.

Надійшла до редакції 20.04.2014 р.

ББК С 538.6+ТЗ(ЧЕХ)63

СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСУ ЛЮСТРАЦІЇ В ПОСТКОМУНІСТИЧНІЙ ЧЕХІЇ

Н.Є. Мінєнкова

АНОТАЦІЯ

Окреслено специфіку люстраційної практики у посткомуністичній Чехії. Обґрунтовано, що у Чехії люстрація розпочалась одночасно з трансформаційними змінами і була частиною процесу декомунізації, направленою на захист, перш за все, нової держави від зловживань авторитарного минулого (перспективний тип). Чехія одна з небагатьох країн посткомунізму, де ця практика мала завершений характер у правовому аспекті. Револьюційний зміст змін обумовив достатньо швидке прийняття законів про люстрацію: під тиском суспільства нові еліти вимушені були піти на непопулярні зміни, всупереч домовленостям та особистим упередженням.

Ключові слова: люстрація, посткомунізм, системна трансформація, політичний режим.

Прихильники люстрації як необхідного кроку на шляху до демократії в країнах посткомунізму вважають Чехію за країну де це питання було вирішено успішно. Причому, в самій Чехії існує дискурс, репрезентований співробітниками Інституту